

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
ZAGREB, PROSINAC 1971. GODIŠTE XIX.

OCJENE HRVATSKOGA PRAVOPISA

Nadali smo se da će se Hrvatski pravopis pojaviti početkom rujna i da ćemo već u 1. broju Jezika moći o njemu kazati nekoliko riječi. Međutim HP nije izašao pa smo u 1. broju donijeli samo kratku vijest. Kako o HP sada kolaju najrazličitije vijesti, smatramo da će biti dobro ako objavimo ocjene koje su napisali sveuč. profesori dr. Ljudevit Jonke i dr. Radoslav Katičić, određeni na sastanku u Sekretarijatu za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu SR Hrvatske, održanom 1. listopada o. g. Ujedno donosimo i izjave o ocjenama.

Uredništvo

PRIHVAĆENA NAČELA – DOBRO OSTVARENA

(Recenzija knjige *Babić, Finka, Moguš: Hrvatski pravopis, 1971.*)

Ljudevit Jonke

I. Pišući recenziju o Hrvatskom pravopisu trojice autora, uglednih znanstvenih radnika, moram najprije naglasiti da je u toj knjizi obrađena sva pravopisna problematika hrvatskoga književnog jezika. U njemu su ova poglavlja: Pismo, Velika i mala slova, Glasovi i glasovni skupovi (Suglasnik č, Suglasnik ć, Suglasnik dž, Suglasnik đ, Suglasnik h, Promjena l u o, Suglasnik j, Glasovni skupovi ije i je, Ostala pravila, Zamjenjivanje suglasnika k, g, h sa c, z, s, Jednačenje po zvučnosti, Jednačenje po mjestu tvorbe, Gubljenje suglasnika), Tuđice, Tuđa vlastita imena, Sastavljeno i rastavljeno pisanje riječi, Rečenični znakovi, Pravopisni znakovi, Kratice. Sva ta građa obrađena je na 135 strana. Poslije toga dolazi Pravopisni rječnik od 139. do 341. strane.

Pravopisna građa protumačena je potanko i jasno, na suvremeni znanstveni način. Ona odgovara hrvatskoj pravopisnoj praksi i tradiciji, kako su ih utvrdili profesori dr. Ivan Broz i dr. Dragutin Boranić. Ipak autori su uzeli u obzir i razvoj pravopisne prakse posljednjih dvadesetak godina, gdje god je za to bilo opravdanih razloga. Tako je taj Pravopis suvremen i aktualiziran prema najnovijim potrebama. Rječnik je iscrpan, u nj je ušlo sve što je pravopisno relevantno, pa je po broju riječi veći nego što su bili dosadašnji školski pravopisni rječnici.

Autori su se brinuli, prema uputama koje im je dala Pravopisna komisija hrvatskih znanstvenih i kulturnih ustanova, da održe potreban pravopisni kontinuitet i da ne uvode samovoljno nikakve novotarije koje bi mogle u pravopisnoj praksi porušiti pravopisnu stabilnost i unijeti zbrku u normalnu pismenost. Nisu unosili ni karakteristično rječničko blago ekavskog tipa književnog jezika, koji služi kao srpski književni jezik, nego su se ograničili samo na ono što je sastavni dio hrvatskoga književnog jezika. Stoga su i rečenične primjere uzimali iz djela hrvatskih pisaca. U Pravopisu ipak nema nikakve zaoštrenosti prema srpskom književnom jeziku. U njemu se nalaze i neke tipično srpske riječi, npr. sveštenik, arhijerej, arhiepiskop, arhimandrit, blagovremen i dr.

Kako je Hrvatski pravopis u pravom smislu riječi pravopis hrvatskoga književnoga jezika, pristajao bi mu u potpunosti naziv Pravopis hrvatskoga književnog jezika, pa predlažem da se takav naziv usvoji.

Mislim da se takav Pravopis može u potpunosti usvojiti za hrvatske škole, jer 1) odražava pravopisnu tradiciju i praksu hrvatskoga književnog jezika, 2) jer je pisan na potrebnoj znanstvenoj visini i 3) jer zadovoljava potrebu pedagoškog rasporeda i obradbe građe.

S obzirom na to što je to kompletan pravopisni priručnik za hrvatski književni jezik, koji ima svoju utvrđenu i stabiliziranu normu, kao i s obzirom na to što on daje vjernu i znanstvenu sliku pravopisne problematike i norme hrvatskoga književnog jezika, koja se bez nasilja ne može mijenjati, predlažem da se Pravopis hrvatskoga književnog jezika dade odmah u upotrebu po školama i javnosti. Mislim da nije potrebno čekati donošenje novog Ustava SR Hrvatske, jer taj Ustav ne može ništa mijenjati u normi i kodifikaciji hrvatskoga književnog jezika. Ustav može samo propisati prava i ograničenost toga Pravopisa, a to sa samim pravopisnim korpusom nema nikakve veze. Hoće li taj Pravopis prihvatiti Srbi u Hrvatskoj ili neće, o tom oni treba da odluče, ali oni ne mogu osporiti pravo hrvatskoga naroda na pravopis koji znanstveno odgovara hrvatskom književnom jeziku. Koliko se do sada vidjelo iz javnih diskusija, hrvatski Srbi se ne žele odreći Novosadskog dogovora, ali jasno ne mogu prisiliti Hrvate da ostanu pri Novosadskom do-

govoru, koji šteti pravilnom razvoju hrvatskoga književnog jezika. Ako Srbi u Hrvatskoj žele Novosadski pravopis, nema velikog problema, taj postoji i već je štampan (u Matici hrvatskoj školski), ali problem je u tome što Hrvati nemaju pravopisa prema svojoj želji i književnom jeziku, pa je stoga štetno da se predloženi Pravopis ne štampa odmah i da čeka novi Ustav. Nikad do sada nije nijedan Pravopis u svojoj jezičnoj i pravopisnoj sadržajnosti propisivan Ustavom, pa to nije potrebno ni sada. U Ustavu treba samo zajamčiti prava hrvatskog i srpskog jezika i pravopisa, a kako će taj pravopis realno izgledati, to je znanstvena kompetencija lingvista.

II. U recenziranom Pravopisu treba prije izlaska iz štampe ispraviti neke štamparske i stvarne pogreške. To bi se najlakše moglo učiniti pridodanim Popravicima na posljednjoj stranici. Navest ću ih ovdje po redu:

- 1) na str. 12. u 5. retku odozdo treba biti *bombona* mjesto *bonbona*;
- 2) na str. 14. u 10. retku odozdo treba staviti zarez iza riječi *Tko pjeva*, a ispred *zlo ne misli*;
- 3) na str. 24. u r. 8. odozdo dolazi zarez iza riječi *gonič*;
- 4) na str. 52. u 2. r. odozdo treba izbaciti primjer *Demeter* u sva tri stupca,
- 5) na str. 103. u 8. r. odozgo apostrof iza riječi *Nek*.
- 6) jednako i na str. 113. u 3. retku odozdo.
- 7) na str. 117. u 18. i 21. r. odozgo treba *crt*a, a ne *cr*tica
- 8) na str. 147. riječ *bizantinac* treba protumačiti kao *lukavac*, *preprede-njak*, a ne kao *spletkar*.
- 9) deterđžent – detergent; treba izjednačiti, str. 165.
- 10) na str. 144. treba izjednačiti *bataljon* i *bataljun*. Isto *Brioni* i *Brijuni*.
- 11) riječ *hrsus* na str. 192., a *hrzus* na str. 278. (i *rzus*)?
- 12) na str. 211. treba izjednačiti *Madar* i *Madžar*, kao što je i na str. 65.
- 13) na str. 216. treba izjednačiti riječi *muzika* i *glazba*. Isto tako na str. 173. *drugačije* i *drukčije*.
- 14) na str. 225. treba izjednačiti *nijesam* i *nisam*.
- 15) na str. 225. za riječ *nijetiti* treba dati značenje *podjarivati*,
- 16) na str. 151. treba izjednačiti riječi *Brioni* i *Brijuni*.
- 17) na str. 251. treba izjednačiti riječi *poteškoća* i *teškoća*,
- 18) na str. 278. *rsuz*, *hrzus* usporedi sa str. 192,
- 19) na str. 279. *sadjejtvo*, a ne *sadjestvo*,
- 20) na str. 282. *Sesvetski*, a ne *Svesvetski* (uz riječ *Sesvete*),
- 21) na str. 284. *žezlo*, a ne *žežlo* (uz riječ *skeptar*),
- 22) na str. 289. *spavanje*, a ne *spava* (uz riječ *spavaćica*),
- 23) na str. 300. *škot* ispred *Škoćanin* (uz riječ *Škotlandanin*),
- 24) na str. 314. ne treba diskriminirati riječ *unutarnji*,

- 25) na str. 320. *varmečki*, a ne *varmečki* uz riječ *varmeđijski*,
- 26) na str. 322. *viljuška* treba da se izjednači s riječju *vilica*,
- 27) na str. 337. neka se izjednači *znatiželjan* i *radoznao*,
- 28) na str. 341. neka se izjednači *žutanjak* i *žumance*. Isto tako na str. 147. *bjelanjak* i *bjelance*.
- 29) na str. 287. treba uz riječ *smlačen* popraviti: ne prema *smlatiti*, nego prema *smlačiti*.
- 30) na str. 293. treba dodati riječ *stol*, *stola*.
- 31) Odnose *pô*, *pol*, *vô*, *vol*, *stô*, *stol* u Pravop. rječniku trebalo bi adekvatnije riješiti. Npr. *tri* i *po* sasvim je književno i ne može se nasilu zamjenjivati sa *tri* i *pol*.
- 32) Štamparska pogreška na str. 284. uz riječ *sjeverni* u obliku *sjevreno-europske* zemlje.
- 33) na str. 190. riječ *hiljada* treba izjednačiti s riječju *tisuća*. Većina Hrvata govori i piše *hiljada*.
- 34) na str. 222. iza *ne imati* valja dodati *nemati* i tako uskladiti sa *nemati* na str. 221. Ispraviti i na str. 89!
- 35) na str. 282. popraviti riječi *shizma*, *shizofrenija*, *shizofreničar* u *šizma*, *šizofrenija*, kao što je na str. 299.
- 36) na str. 205. treba izjednačiti riječi *kreštati*, *kreštalica* s riječima *kriješti*, *kriještalica*, koje treba dodati.

Sve se to može, kao što već rekoh, dodati na kraju knjige među popravke. a to je tehnički lako i brzo izvedivo, bez diranja u već štampani tekst.

Slično tome iza Popravaka treba dodati i Tumač kratica koje dolaze u knjizi.

III. Ispred Pravopisa treba doći Predgovor u kojem će se objasniti specifičnosti književnog jezika hrvatskog. Objasniti treba kako je moguće da se na temelju narodnog jezika štokavskog dijalekta razviju dva tipa književnog jezika. To uključuje i konstataciju da Hrvati ne mogu priznati kao svoj književni jezik srbijanski ekavski tip književnog jezika, koji služi, uz ijekavicu, kao srpski književni jezik, ne samo zbog različitog refleksa jata nego i zbog različitog leksičkog fonda i terminologije.

IV. Prema svemu rečenome potpuno je moguće da se predloženi i recenzirani *Pravopis hrvatskoga književnog jezika* zajedno s dodanim Popravcima, Predgovorom i Tumačem kratica izda kao školski pravopis s preporukom Savjeta za prosvjetu i kulturu, i to što prije. Nije potrebno čekati za to novi Ustav, jer je zapravo osnovno pravo hrvatskog jezika i hrvatskog naroda da ima svoj Pravopis, pisan na temelju realnih znanstvenih i političkih

načela koje u Jugoslaviji i u Hrvatskoj općenito vrijede. Tako izrađen Pravopis ne može i ne smije nikoga vrijeđati i nitko ga izvan hrvatskog naroda ne može osporavati.

U vezi s donošenjem Pravopisa hrvatskoga književnog jezika postavlja se i pitanje kakav će Pravopis imati Srbi u Hrvatskoj. Najbolje bi bilo da imaju jednak Pravopis kao i Hrvati, zbog velike srodnosti jezičnog tipa. Ali o tom treba da donesu odluku oni sami (ili u dogovoru). Kao što javlja štampa, oni se većinom izražavaju za novosadski Pravopis. U takvom slučaju oni već imaju gotov Pravopis, a Hrvati nemaju. Stoga je potrebno da se hrvatskoj javnosti i školi i književnosti dade što prije Pravopis o kojem je ovdje riječ. On se ne razlikuje mnogo od novosadskog Pravopisa po pravopisnim propisima; razlikuje se samo po tome što ne sadrži ekavski jezični fond.

Dugo oklijevanje s donošenjem novog hrvatskog Pravopisa moglo bi donijeti sa sobom nepotrebne trzavice i nezadovoljstva.

U Zagrebu, 19. listopada 1971.

NADMAŠENI SVI DOSADAŠNJI PRAVOPISI

Radoslav Katičić

Želimo li prosuditi »Hrvatski pravopis« što su ga za potrebe školstva i šire javnosti izradili Stjepan Babić, Božidar Finka i Milan Moguš, bit će najbolje ako pođemo od naravi zadatka koji je stajao pred njima i tako odredimo ishodište njihova napora. To će ujedno dati najpouzdanije mjerilo za ocjenu uspjeha koji su postigli tim svojim radom.

Njima je bila svrha da sukladno sa zaključcima Pravopisne komisije Matice hrvatske u sastavu: S. Babić, D. Brozović, Ž. Bujas, B. Finka, I. Frangeš, Lj. Jonke, R. Katičić, T. Ladan, M. Moguš, S. Pavešić, J. Silić, koja im je bila povjerila taj posao, a prema načelima što ih je ta komisija postavila i poslije ih prihvatili Društvo književnika Hrvatske, Katedra za hrvatski jezik Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Institut za jezik Jugoslavenske akademije i Hrvatsko filološko društvo, dakle najpozvanije kulturne, znanstvene i stručne organizacije, da prema tim načelima izrade pravopisni priručnik koji će na temelju hrvatske pravopisne tradicije i prakse donijeti suvremena i stručno dotjerana pravopisna pravila s rječnikom i tako ispuniti prazninu koja je nastala u Hrvatskoj pošto je otkazan Novosadski sporazum.

Time je određen kako pravopisni položaj koji su pisci zatekli i prema kojemu su se morali odrediti tako i bitno usmjerenje njihova pravopisnog napora. Trebalo je po najboljoj stručnoj savjesti dati osnovno pomagalo je-